

Estetisk-filosofiska fakulteten

Ruth Esther Berg

Vad lärare säger om bildundervisningen

What teachers say about teaching in art

Examensarbete 10 poäng
Lärarprogrammet

Datum: 2006.11.27

Handledare: Eva Wallin

Abstract

This essay has as its main purpose to examine how teachers handle teaching in art, after the governments steered documents and goals to reach.

To find out about it I have done interviews with four teachers. I have made a study of literature to introduce some different teaching methods that is more or less meaningful and useable. The result of the examination was different from what I expected. The interviews showed that the four teachers work in various ways after their own conditions. They have different experiences and also have different opinions about what is most important in the art teaching. They give reasons for why they work the way they do, and have good arguments. They also seem aware of their own work and also about the shortage it might have.

Keywords: art teaching, teaching method, creative work

Sammanfattning

Det här arbetet har som ditt huvudsakliga syfte att undersöka hur lärare hanterar bildämnet i skolan utifrån de riktlinjer och mål som finns uppsatta i grundskolans läroplan och kursplan för bild.

För att ta reda på det har jag gjort fyra intervjuer med lärare. Jag har också studerat olika metoder i litteraturen, som är mer eller mindre användbara och meningsfulla. Resultatet av undersökningen är ett annat än vad jag hade förväntat mig. Intervjuerna har visat att de fyra lärarna arbetar olika efter sina egna förutsättningar. De har olika erfarenhet och tycker olika saker är viktiga. Lärarna motiverar varför de arbetar som de gör och har bra argument. De är medvetna om sitt eget arbete och de brister det kan ha.

Nyckelord: bildundervisning, bildämnet, undervisningsmetod, skapande verksamhet

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställning	1
1.4 Perspektiv	1
2. litteraturgenomgång	3
2.1 Skolans verksamhet.....	3
2.2 En metod för bildundervisning.....	3
2.3 Från fritt skapande till tidsfördriv	5
2.4 Problemet med integration av bild	7
2.5 Osäkra lärares strategier	8
3 Metod	10
4 Resultat.....	12
4.1 Lärarporträtt	12
4.1.1 "Bilden tillhör alla ämnen!" – intervju med Eva.....	12
4.1.2 "Min uppgift är att förmedla en positiv bild!" – intervju med Lina.....	14
4.1.3 "Bilden kompletterar det teoretiska!" – intervju med Ola	15
4.1.4 "Bild är möjligheternas ämne!" – intervju med Tommy.....	17
4.2 Resultatsammanfattning	20
5 Analys av resultatet utifrån valda perspektiv	21
5.1 Bild som helt ämne.....	21
5.2 Bild integrerat i andra ämnen	22
5.2.1 Andra ämnen integrerade i bilden	23
5.3 Bild som tidsfördriv	23
5.3.1 Teckningstävlingar	24
5 Diskussion	26
5.1 Metoddiskussion.....	26
5.2 Att uppnå kursplanens mål	26
5.3 Bildundervisningens problem	27
5.4 Ett syfte med bilduppgifterna.....	28
6 Att undersöka vidare	30
Litteratur.....	31
Bilaga Intervjufrågor	

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Bildundervisningen i skolorna ser olika ut beroende på hur läraren har valt att hantera bildämnet. I läroplanen och kursplanerna för bild finns tydligt angivet vilka mål eleverna ska uppnå och vad syftet är. Kursplanerna är utformade så att de lämnar stort utrymme för en lokal och professionell tolkning. Lärarna har en stor frihet när det gäller att välja metod för att uppnå målen. (Skolverket, 2006) Metoderna är kanske lika många som det finns lärare.

Jag minns bildundervisningen från min egen skolgång på 90-talet. Bild var ett ämne som jag tyckte om men som jag aldrig upplevde att lärarna tog på allvar. Det var något som man gjorde när det blev tid över efter att man gjort klart sina andra uppgifter. Detta tycker jag mig ha sett även nu när jag under min utbildning varit ute på verksamhetsförlagt utbildning. Kan det vara så att bildundervisningen fortfarande ser likadan ut som den gjorde när jag gick i låg och mellanstadiet.

1.2 Syfte

Syftet med det här arbetet är att undersöka hur lärare säger att de hanterar ämnet bild.

1.3 Frågeställning

Utifrån litteraturen och mina egna funderingar har jag formulerat den fråga som ligger till grund för det här arbetet. Frågan lyder: Hur hanterar lärare bildämnet i skolan?

1.4 Perspektiv

Jag har valt att undersöka hur lärare säger att de hanterar bildämnet ur tre perspektiv.

Det första perspektivet är om lärare undervisar i bild som ett helt ämne. Med helt ämne menar jag bildundervisning där alla delar kommer med. Både de teoretiska och de praktiska delarna i bildämnet. Det är den teoretiska undervisning som lägger grunden för bildframställningen. Den praktiska undervisningen är, då de teoretiska kunskaperna ska användas i praktiken.

Det andra perspektivet är på vilket sätt bild integreras i andra ämnen och om andra ämnen integreras i bilden. Tycker lärare att bild integrerat i andra ämnen är tillräckligt som bildundervisning, så att teoretisk undervisning och andra delar av ämnet eventuellt försummas därmed. Integrerar lärare andra ämnen i bildundervisningen?

Det tredje perspektivet är om bild används som tidsfördriv. Begreppet ”det fria skapandet” myntades på 1950 talet och har under åren missförstått på olika sätt. Från att betyda frihet från vuxnas värderingar där barnen skulle uttrycka sig spontant utan hänsyn till yttre krav och mål, gled betydelsen över till en frihet att "göra vad man vill", som om bildämnet skulle vara en vederkvickande paus i skolarbetet. (Karlsson & Lövgren, 2001, Malmström Ahlner, 1991) Det är stor skillnad i dessa tolkningar av begreppet ”fritt skapande”. Jag undrar om det är så att de lärare som arbetar utifrån den senare betydelsen, använder sig av bild i skolan som tidsfördriv.

2. litteraturgenomgång

2.1 Skolans verksamhet

I läroplanerna beskrivs skolans värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet. (Skolverket, 2006)

I grundskolans kursplaner och betygskriterier kan man läsa om de föreskrifter som finns för skolans verksamhet. Dessa kursplaner är bindande dokument som uttrycker de krav staten ställer på utbildningen i olika ämnen. Kursplanerna finns för att klargöra vad alla elever ska lära sig. De lämnar stort utrymme för läraren att välja arbetssätt och metoder.

Både läroplanen och kursplanen skall ligga till grund för planeringen av undervisningen.

Mål att uppnå anger den miniminivå av kunskaper som alla elever ska uppnå och *Mål att sträva mot* uttrycker den inriktning undervisningen ska ha. (Skolverket, 2006)

I ämnet bild riktar man in sig mot kunskaper i att skapa bilder och former, och att kommunicera med hjälp av bilder. Man ska även kunna tolka och analysera bilder och former i olika kulturer och samhällets tradition inom konst och populärkultur. Bilden som ämne ska ge allmänbildning inom området och leda till att eleven skaffar sig en egen uppfattning i en verklighet med mycket visuell information. Bildämnet ska utveckla lust, kreativitet och skapande förmåga. Bilder och bildarbete är också i sig ett redskap för personlig utveckling och lärande. Så här ser de fyra mål ut som eleverna i grundskolan ska ha uppnått efter femte klass.

Eleven skall:

- kunna framställa bilder och former med hjälp av olika redskap och tekniker,
- kunna använda egna och andras bilder för att berätta, beskriva eller förklara,
- ha grundläggande förmåga att granska och tolka bilder och former,
- känna till några bildkonstnärer och deras verk.

(Skolverket, 2006)

2.2 En metod för bildundervisning

För att bildundervisningen ska bli bra bör ämnet likna på de övriga skolämnena genom att man har en målsättning, hemarbete, reflektion, samtal och värdering. Det behöver vara ett ämnesöverskridande arbetssätt där de andra ämnena är en tillgång i bildundervisningen.

Karlsson och Lövgren (2001) har konstruerat en metod för bildundervisning. Det är en form

av tematiska studier som de kallar ”att arbeta i bildstudieområde”. ”All erfarenhet tyder på att elever uppskattar en tydligt organiserad och målinriktad bildundervisning, där de märker att de gör framsteg.” (Karlsson & Lövgren, 2001 s.22)

Karlsson och Lövgren delar in bildämnet i olika delar för att synliggöra innehållet. Först skiljer de den teoretiska bildundervisningen från den praktiska. Den teoretiska delen innehåller undervisning om hur man handskas med redskap och verktyg, metoder om hur man går tillväga. Dessa delar av bildundervisningen är nödvändiga att behandla teoretiskt eftersom det är svårt att få med alla delarna i den praktiska bildundervisningen. Läraren måste ta ansvar för att eleverna får den här undervisningen på andra sätt än genom bildframställning. Den teoretiska delen är något annat än praktiskt skapande. Det är den teoretiska undervisning som lägger grunden för bildframställningen. Den praktiska undervisningen är då de teoretiska kunskaperna ska användas i praktiken.

Undervisningen i bildstudieområden delas upp i sex delar. Teoretiskt innehåll, bildproduktion, introduktion, instruktion, handledning och värdering. Barnen ansvarar för bildproduktionen och läraren för de andra fem delarna.

Inför ett bildstudieområde börjar man med en introduktion av ämnet som ska väcka elevernas intresse och höja deras förväntningar. Här kan man visa vad andra har gjort tidigare och förbereda barnen genom att läsa texter, se film eller diabilder osv. Man kan även göra studiebesök som passar in i ämnesområdet.

Därpå kommer instruktionen inför det praktiska arbetet. Det är anvisningar som läraren ger inför varje nytt moment. Instruktionerna kan vara avgörande för hur arbetsgången blir. I instruktionen får barnen veta hur arbetet ska gå till, vilken metod som ska användas och vilka delmål som ska uppnås.

Bildproduktionen är en process som tar lång tid. Den bör organiseras så att det går från lättare till svårare moment. Det ger eleverna möjlighet att lyckas och känna att arbetet har framgång. Har man delmål att uppnå känner eleverna att de utvecklas. Har man endast ett större slutmål kan barnen uppleva sig som otillräckliga och bli missnöjda med sin prestation och sitt arbete. Barnen har egna krav och föreställningar om hur bilden ska bli och de behöver uppmuntran på vägen. Det får de genom handledning från läraren.

I handledningen ger läraren möjlighet att ge varje enskild elev individuell hjälp och undervisning. Det kan vara när det uppstår valmöjligheter och barnet behöver samråda med läraren. Läraren måste lyssna till barnens förslag på lösningar. Det bästa är om barnen tar hjälp av varandra och söker sig fram på egen hand under arbetets gång. Läraren ska se till att eleverna följer instruktionerna och samtidigt uppmuntra barnens egna personliga initiativ.

Värderingen är en komplicerad del av bildundervisningen. Om man i instruktionen ställt krav och mål för momentet kan man göra en värdering av arbetet. Värderingen går ut på att se om eleverna uppnått målet för studierna. Barnen bör tränas i att göra en värdering av sitt eget arbete och tillsammans med läraren se om de uppnått målen. Ett bildstudieområde består av olika moment, en instruktion ges inför varje moment. Därmed ska även en värdering göras efter varje moment. (Karlsson & Lövgren 2001)

När barnet och läraren tillsammans går igenom bilden som barnet gjort får läraren direkta svar på sina frågor och lär sig skilja på omognad och slarv i en bild. Barnet kan förklara varför han gjort som han gjort. Ju bättre man känner barnet desto lättare är det att komma med den kritik som just det barnet kan ta till sig. Alla vill ha konstruktiv kritik, det är ett tecken på att någon bryr sig om det man gjort. Värderingen ”det är bra” är ju inte särskilt upplyftande i längden. (Eriksson Löf, 1987)

Värdering av ett helt bildstudieområde får inte ses som betygsättning. Värdering av ett bildstudieområde fokuserar på barnens utveckling, medverkan och förståelse om hur kunskaperna ska hanteras. Värderingens ändamål är att ge eleverna en förståelse och insikt i sin strävan att utvecklas i bildämnet. (Karlsson & Lövgren 2001)

2.3 Från fritt skapande till tidsfördriv

Begreppet ”det fria skapandet” fick sitt genombrott i skolan på 50- talet i samband med att Herbert Reads bok *Uppfostran genom konsten* kom ut 1950. Herbert Read (1894-1968) var engelsk konstteoretiker, författare och konsthistoriker. Read skriver om det fria skapandet, modernismen. Modernismen blev möjligheternas och det fria flödets hemvist. (Read, 1950, i Karlsson & Lövgren, 2001)

Reads åsikt var att om konsten kunde befria konstnärerna så kunde den även befria barnen i skolan. Med det fria skapandet menades att barnen skulle uttrycka sig spontant utan att behöva ta hänsyn till krav från vuxna. Pedagogens uppgift var att vägleda och ge utvecklingshjälp. Read såg läraren som en elev som var mer kunnig än de andra och visste vilka medel som skulle användas. Läraren skulle handleda barnen.

En av Reads företrädare i Sverige Jan Thomeaus beskriver att ”det fria” ligger i en frihet från vuxnas värderingar. Thomeaus menade att om barnen får göra sina bilder utan att bli bedömda av vuxna så kan bilden bli människans mest uppriktiga språk. (Thomeaus, i Bendroth Karlsson, 1998)

Begreppet ”det fria skapandet” har tyvärr missuppfattats och tolkats som om barnen kunde göra vad de ville och inte fick styras. (Malmström Ahlner, 1991) De svenska skolpolitikerna på 1950 talet lanserade idén om att bildämnet skulle fungera som en paus i skolarbetet. Ämnet skulle vara fritt, underhållande och kravlöst. (Karlsson, Lövgren 2001)

Fritt skapande har av många tolkats som att en kunnig och engagerad vuxen inte behövs. (Bendroth Karlsson, 1998) Detta i motsats till Reads (1950) åsikt om att läraren hade en mycket viktig roll som barnens handledare i bildskapandet.

Karlsson och Lövgren (2001) menar att de flesta elever inte klarar att lära sig teckna och måla genom att få ett ämne tilldelat och sedan få klara sig själva, utan handledning.

Lärare som arbetar utifrån tanken att bild är ett fritt skapande utan lärare, ställer bara fram material så sätter barnen igång, sedan håller sig läraren ur vägen. (Barnes, 1994)

”Forskning och diskussion inom bildpedagogiken har till stor del utgått från de särbegåvades nivå, vilket givit föreställningen att det går av sig självt att göra bra bilder. Så lätt är det inte, men alla kan lära sig att skapa bilder. Men för detta krävs undervisning, tid, lyhördhet och ansträngningar”. (Karlsson & Lövgren, 2001 s. 15)

Undervisningen ska sträva efter att ge eleverna kompetens på bildområdet. Karlsson och Lövgren (2002) lägger stor vikt vid att lärarens instruktioner blir ett stöd och en utmaning för eleverna. Eleven ansvarar för bildproduktionen. I övrigt faller ansvaret på läraren som måste vara aktiv och pådrivande, för att eleverna ska nå framgång i sitt lärande.

Även pedagogen och psykologen Lev S Vygotskij (1896-1934) menade att barn behöver yttre stimulans för att kunna utveckla sitt bildskapande. Han hävdar att: ”Bara genom att lära barnen behärska materialet kan vi leda barnets utveckling av ritandet.” (Vygotskij, 1930 s. 87)

Barnes beskriver den mest mardrömsliknande situationen där bildundervisningen är en form av avkoppling eller fritidssysselsättning. Att beskriva konst som en fritidssysselsättning avslöjar okunnighet om den konstnärliga inläringen. Om inläring genom sinnen ignoreras och gör konsten till en rekreationsform behöver vi knappast ta bildundervisningen på allvar. (Barnes, 1994)

Vi har alla vår uppfattning om vad som är viktigt. Det finns lärare som inte tycker bildämnet är lika viktigt som andra skolämnen. De delar upp vad som är arbete och vad som inte är det. Skapande verksamhet anses inte som arbete och därför kan det göras först när arbetet är klart. Lärarens inställning överförs på barnen och leder till att barnen inte tar bilden på allvar utan det blir ungefär som att gå ut på rast och leka. (Barnes, 1994)

Bild har den egenskapen att det är roligt. För stunden kan det vara roligt att få teckna för att förebygga att eleverna har tråkigt. Även om bildämnet ibland är tillfälligt tidsfördriv så

kan det inte enbart vara det. Bilduppgifterna måste vara tydligt formulerade för att eleverna ska uppfatta vad målet är. Läraren ska se till att eleverna har uppgifter som är utmanande och meningsfulla. Det finns inget mål med att rita bara för att hålla eleverna sysselsatta. (Wetterholm, 1992)

2.4 Problemet med integration av bild

I "det synliga språket" talar Wetterholm om att vi måste skilja på undervisning i bild och övningar i andra ämnen, där bild tillämpas. Här drar han en parallell till svenskämnet. Skolan skiljer mellan undervisning i svenska och tillämpning av kunskaperna i svenskämnet. (Wetterholm, 1992)

Ett exempel där kunskaperna i svenskämnet används i andra ämnen kan vara när eleverna läser texter i historia. Historia är huvudämnet men eleven tränar ändå sin färdighet i att läsa och förstå en text. Trots det får barnen undervisning i konsten att läsa och förstå texter, i svenskämnet. Eller det kan vara så att barnen illustrerar i historia. Då kan den teoretiska undervisningen i bild komma i kläm eftersom läraren tycker att barnen redan har fått sin beskärda del av bildskapande. Bildundervisningens teoretiska delar glöms bort.

Problemet med integration av bild kan bli att ämnesundervisningen försummas. Man använder bildspråket för att visa och beskriva, medan undervisning i förmågan att uttrycka sig med hjälp av bilder glöms bort. Elevernas förmåga att skapa bilder ökar inte i takt med deras andra kunskapsutveckling. Eleverna har för stora krav på sina bilder i förhållande till den förmåga de har att göra bilden. (Wetterholm, 1992)

Bildämnet värderas inte lika högt som svenskämnet. Alla delar av bildämnet kommer inte med när man använder bild som ett hjälpmedel i andra ämnen. "Även om bildarbetet ingår som en integrerad del i ett undersökande arbetssätt eller tema, måste bildämnets innehåll vara tydligt i planeringen. Läraren måste veta vilka ämnen som behandlats och vilka som återstår att arbeta med senare." (Wetterholm, 1992 s.25)

Barnes hävdar att när bildskapande enbart blir ett glorifierat hjälpmedel för andra ämnen så går de värden förlorade, som motiverar konstens existens. Med detta menar han att de bilder som görs integrerat i andra ämnen inte utgör konstens värde i barnens utbildning. Bilden underställs det andra ämnet eftersom bilden bara har en illustrativ roll. Det behövs en motvikt där man låter andra ämnen vara till hjälp i konsten om inte bildundervisningen ska bli en tjänare åt andra ämnen. (Barnes, 1994)

När man försöker att undvika denna fara kan man lätt hamna i en annan. Raka motsatsen blir det om man inte ser de andra skolämnena som en tillgång för bilden. Då kan bildundervisningen lätt bli platt och innehållslös. Ett begrepp som ”skolkonst” innefattar den speciella sortens bilder som bara förekommer i skolan. Det kan vara bilder där man stänker färg på papper, blåser färg på papper eller viker ihop papper med färg på. Lärare för yngre barn har baserat undervisningen på teman som årstider och högtider och det har satt sin prägel på bilderna. Detta uppkom när lärarna ville att bilden skulle vara ett eget ämne med ett eget innehåll. Det gjorde att det blev svårt att finna ett meningsfullt innehåll på lektionerna när man inte ville bli ”utnyttjad” av de andra ämnena. (Karlsson & Lövgren, 2001)

2.5 Osäkra lärares strategier

Elisabeth Skoglund skriver i ”Leken och konsten” att hon fått frågan från lärare hur de ska kunna vara bra på allt. Hur ska läraren kunna måla, sjunga, dansa, skriva, räkna, arbeta med datorer göra film, ha geografi, religion, historia osv. Finns det något annat yrke där man förväntas kunna allt? (Skoglund, 1993)

Bildundervisningen är i många klassrum vag och trevande. Om läraren själv saknar självförtroende och känner sig osäker vad det gäller undervisning i bild blir det en tuff uppgift att vägleda eleverna. Rob Barnes (1994) beskriver tre strategier som dessa osäkra lärare ofta använder sig av.

Den första är att låta eleverna sitta och arbeta fritt, rita och måla utan hjälp. Lärare som använder denna lösning menar att konst är något alldeles för spontant för att kräva undervisning.

Den andra lösningen är desto mer lärarstyrd. Det innebär att det konstnärliga skapandet kontrolleras av läraren. Barnen vet redan innan hur slutprodukten ska se ut. Barnen får instruktioner steg för steg och det finns knappast något man kan kalla originellt. Ofta finns en förlaga som barnen ska utgå från.

Den tredje lösningen handlar om att lära barnen rita. Här använder man mallar som barnen ritar runt eller så ritar läraren konturerna så barnen kan färglägga. Den här lösningen är inte särskilt krävande och förekommer i många klassrum.

Bildundervisning är inte något som förbehålls en specialist eller en konstnärligt begåvad lärare. För även om lärarens erfarenhet är begränsad så behöver inte bildundervisningen vara dålig. Många lärare ger barnen självförtroende genom att tillsammans med dem lära sig vad

skapande handlar om. De utropar sig inte som experter och utvecklar i stället sina kunskaper efter hand. (Barnes, 1994)

3 Metod

För att undersöka hur lärare hanterar bildämnet studerade jag olika undersökningsmetoder som skulle kunna bli aktuella. Min första tanke var att göra en undersökning med hjälp av enkät. En enkät lämpade sig bra för undersökningen och hade förmodligen givit mig mycket intressant information. Men framförallt på grund av den korta tid jag hade på mig att utföra undersökning blev en enkät för omfattande för att bli aktuell.

Jag valde i stället att göra intervjuer. Eftersom jag ville skaffa mig en förståelse för lärares sätt att hantera bildämnet gjorde jag kvalitativa intervjuer. I kvantitativa intervjuer skulle jag fått en annan typ av information som inte skulle vara lika intressant med tanke på min frågeställning. ”Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta mönster skall man göra en kvalitativ studie”. (Trost, 1993 s. 13)

Jag har studerat *Kvalitativa intervjuer* (Trost, 1993) och *Intervjumetodik* (Lantz, 1993) för att kunna göra så bra intervjuer som möjligt. Intervjuerna har låg grad av standardisering eftersom situationerna sett olika ut. Jag ställde frågorna i den ordningen det föll sig och endast de som passade in, beroende på hur intervjuerna artade sig. Alla frågor ställdes således inte till alla lärare. Ämnet har varit strukturerat genom att jag förberedde frågor att hålla mig till. Intervjuerna har varit ostrukturerade i den bemärkelse att svarsmöjligheterna varit helt öppna. (Trost, 1993, Lantz 1993)

Jag har tagit del av litteratur som berör ämnet och fått en uppfattning om hur författarna ser på saken. Utifrån det har jag formulerat frågorna till intervjuerna. (Se bilaga 1)

Lärarna som jag intervjuat arbetar med barn i åldrarna 7-13 år. Alla lärare arbetar i olika kommuner. De har i denna rapport försetts med fingerade namn så att de inte kan igenkännas.

Jag har valt personer som är så olika varandra som möjligt och därför blev det en yngre och en äldre manlig lärare och en äldre kvinnlig lärare och en yngre kvinnlig lärare som arbetar som fritidspedagog. Detta för att förhoppningsvis få varierande svar. Med äldre och yngre menar jag hur gamla personerna är och inte hur länge de arbetat som lärare. De äldre närmar sig 60 år och de yngre är 30-40 år.

Tre intervjuer gjordes över telefon vilket innebar att jag inte antecknade allt som sades ordagrant. Jag hade inte heller möjlighet att spela in på band. Jag hade förberett frågor att hålla mig till. Jag förde minnesanteckningar och skrev stödord. Jag skrev sedan ner en sammanfattning direkt efter att vi lagt på luren. Vid den fjärde intervjun träffades jag och

respondenten men jag genomförde intervjun på ungefär samma sätt som vid telefonintervjuerna för att jag tyckte det fungerade bra.

Anledningen till att tre av intervjuerna gjordes över telefon var av praktiska skäl. Dessa tre respondenter befann sig i kommuner långt undan mig. Jag valde då att göra intervjuerna över telefon. Det är en ovanlig metod att göra intervjuer över telefon, men jag kände att jag skulle våga mig på det, eftersom jag tidigare haft det som mitt arbete att utföra telefonintervjuer.

De utsagor jag fått av mina respondenter har jag efter bästa förmåga tolkat. Jag utgår från att frågan uppfattats så som jag hade tänkt det, och jag hoppas att min tolkning av svaret är detsamma som det respondenten menade att säga. Undersökningen är inte tillräckligt omfattande för att jag ska kunna dra slutsatser om hur lärare arbetar generellt. Men den ger svar på hur de fyra intervjuade personerna hanterar ämnet bild.

Jag kan göra jämförelser mellan de fyra lärarna i min undersökning. Undersökningen visar dock inte att alla lärare arbetar på samma sätt. Det finns en fara i att lärarna givit mig de svar som jag kan förväntas vilja ha. De lärare som är medvetna om att de inte lägger ner den energi de borde i bildämnet, kanske inte erkänner det.

4 Resultat

4.1 Lärarporträtt

Jag har valt att sammanfatta de fyra intervjuerna i "lärarporträtt". (För frågorna se bilaga 1)

4.1.1 "Bilderna tillhör alla ämnen!" – intervju med Eva

Eva är den äldre av de två kvinnliga lärarna och intervjun med henne gjordes över telefon. Det innebar att det var svårt för mig att anteckna allt som sades ordagrant. Jag förde minnesanteckningar och skrev sedan ner följande sammanfattning direkt efter att vi lagt på luren.

Eva arbetar på en friskola som startade för 4 år sedan. Hon har hand om en grupp med elever i årskurserna fyra, fem och sex. Lärarlaget har delat upp undervisningen mellan sig så att alla kan göra det de är bäst på. Eva har inte hand om bildundervisningen i sin klass utan en annan klasslärare har hennes elever i bild. Eva har ansvaret för textilslöjd och hemkunskap.

Trots att en annan lärare har ansvaret för att eleverna ska uppnå kursplanens mål i bild släpper inte Eva bildämnet. Hon arbetar aktivt med bild i sin undervisning, i de flesta ämnen. Hon säger att det är naturligt och inte alls krångligt eller besvärligt och framför allt inte ansträngande.

Barnen sitter i grupper om fyra i klassrummet och i mitten av bordet står burkar med färgpennor och tusch så att barnen alltid kan använda dem när de vill. Det finns alltid till hands. Eva tycker det är självklart att använda bilden som uttrycksmedel och hjälpmedel och menar att det tillhör alla ämnen. Det är ett sätt att lära sig och uttrycka sig. Vissa barn har det som sin starka inlärning och då behöver de få det. Man dör annars säger hon, om man inte får göra det man vill och är bra på.

Själv tycker hon inte att hon är så bra på att rita och teckna men hon gör det hela tiden ändå, varje dag både hemma och på jobbet. Hon ritar alltid när något ska beskrivas och förklaras. Hon använder bild exempelvis i geografi genom att eleverna själva ritar de kartor som de ska använda. Hon delar aldrig ut färdigtryckta kartor. I det här fallet är det viktigt att hon går igenom allt så att bilderna blir "rätt". Eleverna ska ju trots allt lära sig hur landets gränser ligger och få en uppfattning om det. Då kan inte kartan se ut hur som helst så hon styr upp ritandet lite grand. När eleverna ritar går hon omkring och finns till hands. Vissa klarar

sig själva men andra behöver mer hjälp. Då hjälper hon till genom att kommentera och fråga hur de tänkt och vad de ritat osv.

I matten använder hon bild för att förklara och beskriva olika saker. I geometri ritas de mycket för att få en känsla av hur formerna är. Även här måste hon styra ganska mycket. Det är inte så fritt, för det måste bli rätt så de lär sig hur det faktiskt är.

Desto mer fritt arbetar Evas elever i sina ritböcker. Där får de rita när det blir tid över eller när hon har högläsning. Vissa vill inte rita till högläsningen men för andra fungerar det jättebra. Några hör inte vad hon läser när de ritas, men ibland gör det inte så mycket. Det fungerar väldigt bra och verkar avstressande. ”De blir av med lite energi när de ritas”. Ritböckerna är deras egna och de bestämmer själva över vad de vill rita. Men Eva följer upp så att de inte ritas ”fula” saker i den. Det får inte bli något oanständigt eller stötande. När ritboken är full tar Eva in den och går igenom den och ger kommentarer till det barnen gjort. Hon uppmärksammar när någon ansträngt sig särskilt mycket. Hon har genomgång av böckerna som en uppföljning. Beröm är viktigt och hon säger att det alltid finns något att berömma. Ritboken är något barnen är stolta över. Alla vill ta hem sina böcker och visa hemma så det är absolut ingen kladdbok. De har också tankeböcker i klassen där de kan uttrycka sina tankar om olika saker. Vissa barn ritas till det. Vissa uttrycker sig bättre i bild och då måste de få göra det.

Att rita använder Eva som ett komplement till läsningen. Ibland får barnen rita något efter att hon läst en saga. Som ett exempel då hon läste om ”Tsarens vedbod”. I boken var vedboden väldigt målande beskriven. Efteråt fick eleverna rita hur de uppfattade att vedboden såg ut. Det blev väldigt många olika tolkningar som de sedan samtalade kring och bilderna hängdes upp på väggen. Rummet där de har bild ligger intill och där är eleverna varje dag, där hänger de bilder som de gjort på bilden. Men även i klassrummet och i korridoren dekorerar Eva med barnens bilder. Bara för att barnen går till en annan sal och har bild så kan de inte fräntas bild helt i klassrummet.

Sammanfattning av intervjun med Eva

Eva arbetar framför allt med bild integrerat i de andra skolämnena. Hon använder inte bild för att få tiden att gå utan det finns en tanke bakom de flesta teckningsmoment i hennes undervisning. Eva betraktar bild är ett eget skolämne som behövs för att eleverna ska uppnå kunskapsmålen som finns i kursplanen för bildämnet. Eva tror inte att eleverna uppnår målen

bara genom den teckning hon integrerar i andra skolämnena. Hon känner att kollegan i lärarlaget är bäst lämpad för eleverna att bli undervisade av i bild.

4.1.2 "Min uppgift är att förmedla en positiv bild!" – intervju med Lina

Följande intervju är med Lina, den yngre kvinnan i undersökningen. Lina är utbildad lärare och arbetar som fritidspedagog. Även denna intervju var en telefonintervju som jag sammanfattat direkt efter samtalet. (Notera att Lina fått andra frågor än övriga lärare i undersökningen. Se bilaga 1)

Trots att Lina inte är lärare i skolan tycker hon att hon har ett visst ansvar för barnens bildskapande utveckling. Fritidsverksamheten har inte någon kursplan att följa med mål att uppnå, men det är viktigt att inte förstöra eller bromsa utvecklingen. Man kan inte mata barnen med vad som är rätt eller fel, fint eller fult. "Min uppgift är att förmedla en positiv bild där det inte finns något rätt eller fel. Barnen ska få utlopp för sitt kreativa skapande".

När Lina planerar utgår hon från egna erfarenheter och lägger stor vikt vid att ta vara på barnens intressen och idéer. Lina jobbar aktivt med bild, både som fritt skapande och med uppgifter av olika slag, ofta i teman. För tillfället är det "Astrid Lindgren-tema" på fritids och det syns även på barnen bilder.

Andra teman kan vara årstider där man på hösten hämtar höstlov och utgår från det i skapandet. Hon använder klassiska knep varvat med friare varianter och de färdiga bilderna ser väldigt olika ut. Exempel på ett klassiskt knep kan vara att lägga bladet under pappret och måla så att bladets ådringar syns på pappret. Några barn tycker det är jättebra när man säger till dem hur de ska göra medan andra vill komma på något eget. Det är inte alls så att alla färdiga bilder är likadana.

Lina tycker att processen alltid är viktigare än slutresultatet. Det är viktigt att bilden blir så som barnet vill ha den. De behöver inte måla mer om de känner att bilden är klar. Det får vara mycket vitt på pappret om barnet vill det. Konstnären bestämmer när bilden är klar. Hon diskuterar och för samtal om bilderna för att komma fram till hur barnet tänk eller för att hjälpa dem vidare.

Genom att vissa uppgifter är planerade och styrda menar Lina att hon når fler barn. Vissa skapar alltid och andra behöver hjälp på traven för att komma igång. För att nå de som inte är så intresserade kan mallar vara bra, men strävan är att alla själva ska komma på hur deras egen bild ska se ut.

Eftersom barnen ska få välja själva vad de gör på sin fritid är det frivilligt att vara med på uppgifterna. Fritids är trots allt barnens fritid i jämförelse med skolan. De flesta vill vara med på det som lärarna planerat.

För det mesta arbetar barnen fritt med sitt kreativa skapande men Julpyssel däremot brukar vara ganska schablonartat där resultatet är förutsägbart. Barnen ska klippa ut delar från mönster, vika på ett visst sätt och sätta ihop efter förlagan. Det kan tyckas tråkigt men Lina menar att även detta är ett viktigt moment, att lära sig följa instruktioner och att öva sin finmotorik genom att följa och klippa ut delar.

Sammanfattning av intervjun med Lina

Lina arbetar med bild på flera olika sätt. På fritids tecknar barnen för att fördriva tiden och det är ok när det är deras fritid. Det är en avkoppling efter skoldagen. Lina integrerar teckning exempelvis när de har temaarbete. Barnen lär sig också nya saker och är delaktiga när Lina går igenom olika moment och presenterar nya idéer. Hade Lina varit klasslärare hade hon förmodligen lagt ner bra energi på bildundervisningen som helt ämne.

4.1.3 "Bilderna kompletterar det teoretiska!" – intervju med Ola

Ola är den yngre mannen i undersökningen. Han har arbetat med barn i alla åldrar. Nu arbetar han med de yngre barnen på mellanstadiet.

Han berättar att han i huvudsak arbetar med bild som ett komplement till de andra ämnena i skolan. Bilderna kompletterar det teoretiska. Han integrerar bilden i bland annat matte, som ett tankestöd. Bild kan vara ett språk och bild är ett hjälpmedel för andra ämnen genom att man använder andra sinnen. De ritar figurer och använder bildligt språk i uppgifterna, som exempelvis "hur många karameller finns kvar".

Oftast är det bilden som används i andra ämnen men det kan även vara tvärtom, där andra ämnen blir ett hjälpmedel för bilden. Men så blir det inte lika ofta. Men snart ska han inleda ett projekt i tema med material från det lokala konstmuseet. Då ska han visa diabilder och prata med barnen om konsten. Han ska även integrera andra ämnen, bland annat historia och sätta bilderna i ett vidare perspektiv. Här är verkligen konsten utgångspunkten i ett arbete som sträcker sig över flera ämnen.

Ola tycker bild är tacksamt att ha med små barn eftersom det för det mesta är naturligt och spontant för dem. Man behöver inte ”lära dem”. Men det finns också de barn som känner sig ovana och obekväma med skapande verksamhet. De har svårt att hantera en penna och en sax. De barnen behöver stöd för att lära sig det.

Syftet med bilduppgifterna är oftast genomtänkt. Det kan vara att låta barnen prova nya tekniker och träna sig, utan att det behöver bli en färdig bild av det. Ola vill låta barnen göra olika saker så att resultatet inte blir som barnen hade förväntat sig, eller så som det brukar bli. Han vill ge barnen nya infallsvinklar genom att exempelvis låta de barn som ofta målar detaljrikt få måla med vattenfärger så det inte går att måla detaljer på samma sätt. De kan bli jättefrustrerade först, men ser sen att det faktiskt blev ganska bra.

Ola undervisar i färglära och lär barnen att rita färgkartor och blanda färger. En uppgift kan vara att måla många nyanser av grönt, för att barnen ska lära sig se att det finns fler färger än de åtta i färgbrickan. De ska kunna blanda färg. Ola provar sig fram och experimenterar tillsammans med eleverna.

Ett annat syfte med bilduppgifterna kan vara att det ska bli dekorativt. Han använder ibland det färdigtryckta materialet som finns i en pärm. Det kan vara mönsterark som barnen ska färglägga. De kan själva välja hur de vill färglägga. Bilderna blir dekorativa och de brukar ha musik på när de arbetar med dem. Det är meditativt och tränar noggrannhet och uthållighet.

Övningarna ger effekt på de barn som inte är motiverade och som ofta ritar några streck på pappret och sedan är klara. Det lär dem att det blir fint om man lägger ner lite möda på sin bild. Han använder inte den här typen av övning i syfte att fördriva tiden. Materialet finns, men han tycker själv att han använder det väldigt lite i förhållande till sina kollegor.

Olas elever brukar delta i den årliga påskbrevstävlingen som arrangeras av lokaltidningen. Tidningen bjuder in eleverna att delta och barnen får gå på vernissage på utställningen som ordnas. Ola tycker inte om tävlingen, men barnen vill gärna delta. En bild ska representera klassen och man röstar fram en vinnare. Ola brukar ha slutna omröstning. Ola och eleverna har ofta olika uppfattning om vilken som är den finaste bilden. Ola tycker att en bild där någon använt en spännande teknik eller på annat sätt är speciell ska få representera klassen i tävlingen.

Skapandet är ganska fritt men han bestämmer vilket material som ska användas. Allra oftast är det krita som används. Det blir så för att det saknas bildsal och att man har för kort om tid för att kunna ta fram och städa undan material. Ola är mån om att barnen ska använda färger när de tecknar, även om det bara är krita. Om man ska använda kletiga färger krävs

mer planering och tid och han kan tyvärr inte göra det så ofta som han skulle vilja. Det krävs att barnen är i mindre grupper och att man får tillgång till extra rum. Det är lite pyssel att få till det. Ola säger att det är en härlig känsla för barnen att arbeta med tjocka färger i jämförelse med vattenfärger som flyter bort.

Under tiden som barnen arbetar med bild går han omkring och hjälper till. Ola är noga med att inte rita något åt dem. Han visar i stället genom att på ett eget papper förklara hur man *kan* göra. Han ger dem tips men vill inte att barnen ska rita av eller kopiera. Vissa barn kan inte klippa utan att någon håller i papperet och det finns alltid något man behöver göra under tiden de arbetar. Barnen i klassen har inga ritböcker för Ola har inte sett något behov av det. De har däremot händelseböcker där de skriver berättelser och sagor och illustrerar dem.

På väggen hänger de allt som de ritat. Ola vill inte att bilderna ska stoppas ner i en mapp eller tas med hem på en gång. Det får hänga på väggen och mogna. Eleverna och Ola för samtal om bilderna som hänger på väggen. Det kan vara samtal om perspektiv, färgval och annat som utvecklar bildskapandet hos barnen. Ola säger att när man ser det som hänger på väggen i hans klassrum så kan det se heltokigt ut. Det kanske inte föreställer något för det kanske bara är prover på olika tekniker. I andra klassrum är det ofta välordnat och många bilder ser likadana ut. Barnen lär av varandra när de betraktar varandras bilder och pratar om dem.

Sammanfattning av intervjun med Ola

Ola inledde med att han tycker att han i huvudsak använder bild som ett komplement till de andra skolämnena. Han integrerar bildämnet i alla ämnen vilket gör att teckning är ett ständigt förekommande inslag på lektionerna. Dessutom arbetar han väldigt aktivt med hela bildämnet. Han lägger stor vikt vid att lära barnen nya saker i ämnet, han går igenom nya tekniker och arbetar för att eleverna ska utveckla sin förmåga att göra bilder. Han arbetar också med att barnen ska kunna förstå bilder och prata om dem. I Olas klassrum finns ingen tid över för att använda teckning som tidsfördriv. Det är något han inte alls känner igen i sin undervisning.

4.1.4 "Bild är möjligheternas ämne!" – intervju med Tommy

Tommy är den äldre av de manliga lärarna. Han har lång erfarenhet och har sedan 1971 varit verksam lärare. Nu arbetar han på mellanstadiet.

Tommy ser bild som ett möjligheternas ämne! Det är viktigt i flera avseenden. Bild kan ge signaler om hur barnen mår. Det kan bli en varningsklocka i ett tidigt stadium om man lärt sig att tolka barns bilder. Det kräver erfarenhet. Bild är roligt och det är viktigt för barnen att arbeta praktiskt.

Bilden ger möjlighet för barnen att jobba individuellt på sitt eget sätt. Målet med bildundervisningen för Tommy är att alla ska lyckas. Uppgifterna utgår från barnens idéer. Ibland kan Tommy planera ett ämne och sedan leda samtalet så att barnen tror att de själva har kommit på det hela. Det är viktigt att planeringen är bra. Man får inte vara osäker på om det kommer fungera tycker han. Man ska ha gjort det själv för att känna till fallgropar och hur lång tid det tar. Att springa iväg och hämta mer material eller fler saxar stör jättemycket och kaoset är ett faktum. Man måste ha allt praktiskt förberett innan man börjar.

En lektion kan se ut så att Tommy har en genomgång där han presenterar uppgiften. En kort stimulering innan barnen börjar. Ibland visar han ett exempel på hur det kan bli. Men det får inte bli fråga om att barnen använder exemplet som mall och gör kopior. Han visar det bara en kort stund, sedan plockar han bort det igen. Det är bra om man har flera olika exempel så att barnen ser att det kan se ut på fler än ett sätt. Ingen genomgång får vara längre än fem minuter för det orkar inte barnen.

En uppgift kan vara att klassen ska göra en fisk. Alla ska göra varsitt fiskfjäll. Tillsammans gör man huvud, fenor och stjärt. Sen bygger man fisken med alla unika fjäll. Det ger en känsla av gemenskap och delaktighet. Alla har varit med och alla delar behövs om fisken ska vara komplett. Barnen är stolta över den del de bidragit med. Resultatet är väldigt dekorativt och man kan hänga den i matsalen eller korridoren där man ser den ordentligt.

Han ser till att det alltid finns en buffert med skräp tillgängligt när barnen ska skapa. Det kan vara skokartonger, toarullar, bitar av tapet och andra saker som är billiga att använda. Det gör barnen kreativa, när det finns mycket att välja bland.

Barnen har ingen ritbok eftersom det känns tråkigt att rita i en bok med små sidor. Han ser i stället till att barnen får varsitt ritblock men ordentliga ritpapper. De får ett per läsår att hushålla med. Det får de ta fram när de får stunder över eller vid högläsningen. Det fungerar som en reservsysselsättning på samma sätt som en bänkbok. Det är jättebra att ha till hands om man plötsligt behöver gå och ta ett telefonsamtal eller om ett barn har rymt. Det går snabbt att ta fram och plocka undan igen.

Tommy tycker inte om att använda mallar och schabloner och vill inte ge barnen färdiga uppgifter där man bara ska klippa ut och sätta samman. Det ger 23 likadana skapelser och är

väldigt tråkigt. Det undviker han så mycket som möjligt. Men visst händer det eftersom barnen ofta tycker det är roligt. ”Det kan ju träna motoriken att klippa ut färdiga former, så lite nytta har det ju ändå”. De barn som inte brukar lyckas blir ofta väldigt nöjda med sin produkt och den självkänslan är viktig. Det stärker barnet.

Bilderna som hänger på väggen får inte hänga för länge, det blir lätt att man inte ser dem efter en stund. Han tycker det är viktigt att man organiserar så att man ska se på bilderna som hänger i skolan. Barnen går runt och tittar på det de åstadkommit. Han tycker själv att han borde bli bättre på att prata med barnen om bilderna. Det gör han nästan inte alls som det ser ut nu. Men han är medveten om att det vore bra. Han lägger ner mer energi på de barn som saknar självförtroende. De som ”redan kan” klarar sig ganska bra ändå tycker han.

Tommy menade att bildundervisningen är ett ämne som är lätt att trolla bort med olika aktiviteter. Ett exempel på det är den årliga påskbrevstävlingen på orten. Det går åt ganska många bildlektioner när påskbreven ska göras. Han tror att många lärare tycker det är bekvämt när barnen har något att göra. Det ska skissas, målas och finjusteras. Det tråkiga är att resultatet är så viktigt. Det går ut på att göra den finaste bilden så att man kan vinna omröstningen. På hans skola brukar de inte skriva namn på teckningen, utan den tilldelas ett nummer. Då kan eleverna rösta utan att veta vilken som gjort bilden. Tommy berättade att han sett ett fall där en elev skulle ta med sin bild hem och göra färdigt den. Bilden som kom tillbaka till skolan var tydligt modifierad av en vuxen. En praktfull bild som vann många röster i klassen. Tommy såg att bilden hade gjorts av en vuxen och tyckte det var synd att den vann. Det kan ju inte vara så kul för den eleven att veta att han inte gjort bilden själv.

När han planerar undervisningen utgår han från egen erfarenhet och barnens intressen. Han utgår inte från kursplanen i bild. Men när han går tillbaka och ser på vad de gjort och jämför med kursplanen så tycker han att han får med största delen av innehållet på något sätt. Han har en allsidig verksamhet och då kommer de flesta moment med som barnen ska få med sig. Det enda han inte arbetar med alls är målet att känna till några konstnärer och deras verk. Det har han inte jobbat med. Det borde jag bli bättre på säger han. Han har arbetat i många år som lärare och flera nya läroplaner och kursplaner har kommit under den tiden. Så på vissa områden hänger han inte med erkänner han.

Sammanfattning av intervjun med Tommy

Tommys huvudsakliga bildundervisning består av välplanerade bilduppgifter. Han arbetar med bild som ett eget ämne. På ett naturligt sätt används teckning också i de andra ämnena

som ett hjälpmedel, men det är inte där Tommy lägger ner energi på att planera tekningsuppgifter. Han känner inte heller igen sig i tanken att använda bild som tidsfördriv. Men det skulle i så fall vara för att hålla barnen sysselsatta när det han planerat avbryts av någon anledning.

4.2 Resultatsammanfattning

De fyra lärarna hanterar bildämnet på olika sätt. Det den ena tycker är förkastligt kan den andra argumentera för. De värdesätter alla bildämnet, men har olika åsikter om hur man ska använda bild och vilka delar i bildämnet som är viktigast.

Det var bara en lärare av de intervjuade (Ola) som medvetet undervisade i olika tekniker. En annan (Tommy) såg bildämnet som en möjlighet att tolka hur barnen mår. En tredje (Eva) använder det mer i syfte att illustrera i de andra ämnena. Den teoretiska bildundervisningen hamnar i skymundan liksom samtal och diskussioner om bilder.

Ola (yngre) uttrycker att det går an att prova sig fram och experimentera tillsammans med eleverna och att man inte behöver vara någon expert. Tommy (äldre) menar att det är viktigt att man har helt klart för sig hur det kommer gå till, vilket material som behövs och hur lång tid det tar att genomföra osv.

Eva (äldre) beskriver hur barnen arbetar fritt i sina ritböcker, men att hon går igenom bilderna när de är färdiga. Hon tittar på den färdiga bilden, men inte så mycket på skapandeprocessen. Tommy (äldre) vill ha dekorativa bilder och hans mål är att alla ska lyckas göra en bra bild. Han pratar inte med eleverna om bilderna. Resultatet är alltså viktigt och han menar att de duktiga eleverna klarar göra en bra bild själva och han hjälper i stället de barn som inte är lika kreativa, så att deras resultat ska bli bra.

De yngre lärarna lägger mer vikt vid processen än vid resultatet. Exempelvis Ola (yngre) låter barnen prova olika tekniker och använda färger utan att det behöver bli en färdig bild av det. Han lägger vikten vid processen utan att kräva en slutprodukt. Även Lina (yngre) säger att det är viktigare med processen är resultatet. Hon pratar med barnen under tiden de arbetar med bilden, för att höra hur de tänker och vägleda dem i skapandet. Är barnet färdig och nöjd med sin bild så är det så den ska vara oavsett om en vuxen tycker något annat.

Undersökningen är inte så omfattande att jag kan dra några som helst slutsatser om att yngre och äldre lärare generellt, tänker på olika sätt i de här frågorna, men det förefaller vara så just bland de fyra lärare som deltagit i min undersökning.

5 Analys av resultatet utifrån valda perspektiv

5.1 Bild som helt ämne

Bild som helt ämne är för mig undervisning i bild där man får med alla delar av ämnet. Jag utgår från Karlsson och Lövgrens (2001) metod för undervisning som jag sammanfattat i kapitlet "en metod för bildundervisning". Får man med alla moment blir bild ett helt ämne.

Kan det vara så att de lärare jag intervjuat inte använder sig av någon genomtänkt metod för att bedriva bildundervisning? Det är svårt att se de olika delarna i lärarnas arbetssätt. De kanske inte har bildämnets delar klart för sig i sin planering av undervisningen? Eller har de delat in bildämnet på ett annat sätt?

Om jag sätter in de tre lärare (Eva, Ola, Tommy) som arbetar som klasslärare, i Karlsson och Lövgrens (2001) konstruktion av en metod, så är det enligt min bedömning bara Ola som får med alla delar i sin bildundervisning.

De delar som ska ingå är teoretiskt innehåll, bildproduktion, introduktion, instruktion, handledning och värdering. Ola får med den teoretiska delen av bildundervisningen genom att han arbetar med färglära och genomgång av olika tekniker. Han integrerar bildämnet i andra ämnen och bildämnet inspireras av andra ämnen. Därmed får han med introduktionen eftersom han arbetar med bild i ett större sammanhang. Han går igenom uppgiften innan barnen påbörjar arbetet, instruktionen. Bildskapandet står barnen för och under tiden handleder Ola. Därefter pratar Ola med barnen om bilderna och går igenom dem, värderingen. Han arbetar med bild som ett helt ämne.

Sätter jag in Tommys arbete i samma grupperingar ser det något annorlunda ut. Tommy har inte skilt det teoretiska från det praktiska arbetet i bildämnet. Han menar att det teoretiska går att ta under tiden barnen arbetar praktiskt. Bildproduktionen står barnen för, introduktion och instruktion är något Tommy tycker är mycket viktigt. Han går noga igenom allt i en uppgift så att alla ska ha klart för sig vad uppgiften innehåller för moment och vad som behövs under arbetet. Handledning får i huvudsak de barn som har lite svårare för sig i bildämnet. Handledningen riktas in på den teoretiska delen av undervisningen om hur man använder redskapen och handskas med materialet. De andra barnen klarar sig själva menar Tommy. Värdering är den del Tommy inte får med i sin bildundervisning. Han är dock medveten om att det ligger till så och det är ett steg på vägen mot en förändring.

Evas situation ser annorlunda ut i och med att hon inte har huvudansvaret för bildundervisningen i sin klass. Eva ger eleverna teckningsuppgifter relaterade till sin undervisning även om den huvudsakliga bildundervisningen ges av en kollega i lärarlaget som är bildlärare. Vilken metod Bildläraren arbetar efter ingår inte i min undersökning. Bildläraren undervisar barnen så att deras bildskapande ska få en positiv utveckling. Där får eleverna också teoretisk undervisning om konstnärer och kända konstverk. De brukar besöka museer och vara med i olika projekt i samhället. Bildläraren planerar teckningsuppgifter som utgår från det eleverna arbetar med i de andra skolämnena för att det inte ska bli lösrycka moment. Det verkar vara ett idealiskt samarbete där bild tillämpas i undervisningen som ett hjälpmedel samtidigt som bildutvecklingen inte försummas. Elevernas förmåga att skapa och förstå bilder ökar då i takt med den övriga undervisningen i skolan.

Eva integrerar bild i de andra ämnena och får genom det bildproduktion, introduktion, instruktion, handledning ger hon efterhand och värdering kommer med när hon och barnen tittar på bilderna och pratar om dem. Värderingen av barnens bilder kommer också med då hon går igenom ritboken tillsammans med barnet. Men där saknas tyvärr alla andra delar. Jag tycker att Eva undervisar ovanligt mycket i bild som helt ämne, för att inte ha ansvar för bildundervisningen.

Förmodligen utgår varken ingen av lärarna från just den metod för bildundervisning jag nu placerat deras arbete i. Men det var intressant att göra såhär, för att se delarna av deras arbete på ett klarare sätt. Alla lärare har nog sin egen metod, som är mer eller mindre bra.

5.2 Bild integrerat i andra ämnen

Alla de intervjuade lärarna integrerar enligt min mening bild på ett självklart sätt i sin undervisning. Jag har svårt att tro att det finns lärare som inte integrerar bild. Särskilt bland de som arbetar med yngre barn. Det är ett så självklart inslag att många inte ens tänker på det.

Oftast är det bildämnet som blir ett hjälpmedel och uttrycksmedel i de andra ämnena. För de barn som uttrycker sig, och lär in bättre, med hjälp av estetiska inslag är det fint att bildämnet integreras i de mer teoretiska ämnena. Det är inte lika vanligt att man låter de teoretiska ämnena vara till hjälp i bilden. Skulle inte det hjälpa de elever som känner sig obekväma med skapande verksamhet och konstnärligt tänkande?

5.2.1 Andra ämnen integrerade i bilden

Jag menar att bild integrerat i andra ämnen bara är halva sanningen med integration. Det är viktigt att de andra ämnena integreras i bilden också. Det skulle ge bildämnet mer innehåll. Då kan barnen sätta bildarbetet i ett större sammanhang. Många gånger är det så att barnen illustrerar en saga under tiden eller strax efter att läraren har läst den. Men om barnen i stället bara kunde sitta och lyssna så kunde de senare på en bildlektion få i uppgift att måla eller rita det som de hört. Då kan de i lugn och ro uttrycka det som de hört och tolka det på sitt eget sätt. Det är ju, som Eva sade, inte alla barn klarar att teckna samtidigt som de lyssnar.

På samma sätt kan man ju arbeta med flera olika ämnen. Man behöver inte nöja sig med att rita kartor under geografilektionen. Dra in kartorna som ett projekt i bilden. Som Eva beskrev måste hon gå igenom kartorna som barnen gör under geografin eftersom det är viktigt att de blir riktiga. Det är rätt tänkt enligt mig. Barnen ska ju lära sig hur länderna ser ut. Men barnen kan ju ha mycket kul med kartor på bildlektionen. Där kan man göra fantasikartor, skattkartor, eller kartor som visar hur man tror att det ser ut, över ett område som barnen väl känner till. Den typen av integration av ämnen ger bildämnet ett innehåll som enligt mig är mycket mer intressant, än att göra ett träd genom att blåsa färg på papperet.

De lärare som deltagit i min undersökning arbetade inte lika ofta på det här sättet vad jag kan se i min undersökning. De flesta ser bildämnet som ett hjälpmedel i andra ämnen och nöjer sig så. Men det finns så mycket mer om man vänder på det.

5.3 Bild som tidsfördriv

I kapitlet ”från fritt skapande till tidsfördriv” beskriver jag hur begreppet fritt skapande förändrats från att betyda frihet uttrycka sig spontant med hjälp av en handledande lärare, till en frihet för barnen att göra vad de ville, utan inblandning från lärare. Jag undrade om det var så att de lärare som arbetar utifrån den senare betydelsen, undervisar i bild på ett sätt som kan ses som tidsfördriv. Ingen av de lärare jag intervjuade arbetade med bild på ett sådant sätt. Kanske var de lärare jag valt ut ovanligt bra, eller också är det inte så illa som jag trodde med bildundervisningen ute i skolorna. I alla fall inte på låg och mellanstadiet.

Ingen av lärarna i min undersökning säger att de ser bildämnet som tidsfördriv utan alla menar att det är ett viktigt ämne i skolan. Däremot används teckning som en form av tidsfördriv när det blir tid över.

När Eva använder teckning som tidsfördriv, tar hon bilderna på allvar i och med att hon går igenom ritboken och kommenterar den. Tommy kallar teckning för en

reservsysselsättning som används på samma sätt som en "bänkbok". Det är ett bra sätt att hålla eleverna sysselsatta, men det får inte räknas som bildundervisning.

Jan Nilsson (1997) skriver om fenomenet bänkbok. Bänkbok går direkt att översätta med ritbok i det här sammanhanget. Lärarna motiverar sysselsättningarna på samma sätt. När olika arbetsuppgifter i olika ämnen är gjorda får eleverna ta upp sin bänkbok eller ritbok, i väntan på att klasskamraterna också ska bli klara. Det uppstår ett glapp mellan olika moment när barnen arbetar i olika takt. Detta glapp fylls igen med hjälp av tidsfördriv i form av bänkbok eller ritbok. Det är viktigt att de elever som inte är klara med uppgiften inte blir störda så är både bänkbok och ritboken bra eftersom det är en helt "tyst" sysselsättning. (Nilsson, 1997)

En annan typ av tidsfördriv beskrev Tommy. Han menade att bildundervisningen är ett ämne som är lätt att trolla bort med olika aktiviteter som exempelvis påskbrevstävling. Det går åt ganska många bildlektioner och barnen är sysselsatta. Tommy tror att många lärare tycker det är bekvämt när barnen har något att göra som tar lång tid. Det är något jag personligen uppfattar som ett sätt att använda bild som tidsfördriv. Med det menar jag inte att alla lärare som deltar i den typen av aktiviteter endast ser bild som tidsfördriv. De lärare som tycker om att arbeta på ett sätt, så att de får många lektioner att gå åt, borde tänka om. Bara för att eleverna är sysselsatta lektion efter lektion så är det enligt mig, inte säkert att de lär sig något. Förmodligen är det också många lärare som deltar i teckningstävlingar och samtidigt bedriver bra bildundervisning när arbetet med bilderna pågår.

5.3.1 Teckningstävlingar

Att en aktivitet som teckningstävling i skolan användes som tidsfördriv var för mig något nytt. Det var en intressant vinkling på tidsfördriv i skolan som fick mig att fundera lite extra.

Är det bra bildundervisning att tävla i konst? Är det rätt att rösta om vem som gjort den finaste teckningen? Jag tycker inte det hör hemma i skolans bildundervisning.

Teckningstävlingar av olika slag är regelbundet förekommande på många skolor. Ofta är det påskbrevstävling varje år. Tävlingen arrangeras i regel av någon utanför skolan. På många orter står lokaltidningen som arrangör. Många lärare deltar med sina elever år efter år. Kanske för att det är ett avbrott från den dagliga verksamheten? Ibland inbjuds man till vernissage och några av tävlingsbidragen publiceras i lokaltidningen. Det är en stor händelse för de barn som blir utvalda.

Två av de lärare jag intervjuat berättade om hur det kan gå när barnen ska tävla i konst.

De barn som vet att de har en möjlighet att nå den åtråvärda förstaplatsen lägger ner mycket möda och tid. De barn som inte har det självförtroendet sitter bildlektion efter bildlektion och känner sig modfälda eftersom målet med bilduppgiften tycks vara allt för långt borta. Att vinna är målet för barnen, och alla kan inte det. Tävlingar är förkastliga när det inte kommer alla till godo.

Omröstningen kan gå till på olika sätt. Tommy berättar att de inte brukar skriva namn på teckningen till att börja med, utan den tilldelas ett nummer. Han menade då att eleverna kunde rösta utan att veta vilken som gjort bilden. Men det kan man ju ofta veta ändå, utan att det behöver stå namn på den. Barnen har ju suttit sida vid sida och målat. En idé kan vara att låta en annan klass se bilderna och rösta fram en favorit.

Ola sa att han brukar påverka omröstningen. Det behöver inte ens göras så att barnen märker det. Men det är såklart inte demokratiskt att bedriva valfusk. Skulle det uppdagas så är ju katastrofen ett faktum. Då är det enligt min mening bättre att inte delta i tävlingen alls. Barn tycker inte om samma bilder som vuxna. Vi värderar bilder på olika sätt. Karlsson & Lövgren (2001) skriver att vuxnas sätt att värdera estetisk kvalitet är säkert rätt för vuxna, men det skall inte tillämpas på barnbilder eller i bildundervisningen. (Karlsson & Lövgren, 2001 s.17)

Tommy berättade om eleven som fått mycket hjälp av en förälder med sin bild. Varför gjorde föräldern barnets bild? Var det för att hjälpa barnet ur ångesten att inte lyckas åstadkomma något fint? Eller var det för att framhäva sitt begåvade barn i den kommande tidningen? Skulle föräldern ha gjort samma sak om det handlade om en matematikuppgift? Jag får en känsla av att det bottnar i uppfattningen om att bild är konst och inget arbete. Att göra en bild är inte lika viktigt som att lära sig räkna.

Man kanske kan göra som på samma sätt som Tommy gjorde med den stora fisken i sin klass. Barnen kan tillsammans skapa något som representerar klassen. Man kanske kan rita en korg och så får alla barn fylla korgen med ägg som de målat och dekorerat. På så vis kan man delta utan omröstningsmomentet och alla barn känner sig lika betydelsefulla och delaktiga. Förmodligen är det en sådan bild som skulle falla i smaken även hos juryn som ska utse den slutliga vinnarbilden.

5 Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Att göra kvalitativa intervjuer för att få veta hur lärare säger att de hanterar bildämnet tror jag var den rätta metoden. Jag valde att genomföra tre av intervjuerna över telefon. Det är en metod som kanske inte är den bästa när det gäller intervjuer. Om jag träffat respondenterna hade jag kunnat spela in samtalen och få mer information. Vid en av intervjuerna träffade jag respondenten, men valde ändå att inte spela in intervjun på band. Det skulle jag kunnat göra men jag valde att genomföra den på samma sätt som de andra för att bearbetningen av materialet skulle bli lika.

Jag känner mig nöjd med urvalet av respondenter eftersom jag fick lite varierande svar. Jag hade först tänkt att intervjua fyra klasslärare, men en av de lärare jag kontaktade arbetade som fritidspedagog. Hon var väldigt positivt inställd till att ställa upp på en intervju och jag valde att göra en intervju med henne och formulera om frågorna som jag förberett, så att de skulle passa den verksamhet hon arbetade i. Jag är glad att jag valde att genomföra den intervjun eftersom det gav en ny dimension till undersökningen.

Lärarna visste vilket syfte jag hade med min undersökning. Det tror jag kan ha påverkat de svar jag fick. De vill berätta det som är bra med sin undervisning. Jag kan inte veta om det de berättade om sin bildundervisning är detsamma som den bildundervisning som faktiskt bedrivs.

5.2 Att uppnå kursplanens mål

I kursplan för bild finns de mål som barnen ska uppnå. Målen är att barnen efter femte klass ska:

1. kunna framställa bilder och former med hjälp av olika redskap och tekniker,
2. kunna använda egna och andras bilder för att berätta, beskriva eller förklara,
3. ha grundläggande förmåga att granska och tolka bilder och former,
4. känna till några bildkonstnärer och deras verk.

(Skolverket, 2006)

Lärarna är bundna till att undervisa så att kursplanens mål uppnås, men ingen av lärarna säger att de planerar undervisningen utifrån kursplanen som de ska. Det mesta kommer med genom att de av erfarenhet vet vilka delar som ska med i slutändan. Lärarna planerar inte en uppgift

lösryckt bara för att uppfylla ett mål i kursplanen utan målen uppnås naturligt i och med att bilduppgifterna görs i anknytning till andra ämnen och projekt.

Det första och andra målet går förmodligen att uppnå genom den bildundervisning som ingår i ett integrerat arbete. Exempelvis då barnen illustrerar i sin berättelsebok och ritar geometriska figurer för att beskriva något i matten, som bland annat Eva berättat om. Det första målet är tolkningsbart eftersom det inte står vilka redskap eller tekniker barnen bör vara bekanta med. Inte heller står det hur många olika tekniker de bör behärska.

Det tredje målet om att kunna granska och tolka uppnås också genom att bilden är ett hjälpmedel i andra ämnen. Granska och tolka bilder gör barnen i alla ämnen där det finns bilder och illustrationer.

Det sista målet som handlar om teoretiska kunskaper är mer specifikt och kräver undervisning som planerats i syfte att uppnå målet. Jag tror inte att det är så naturligt att konstnärer och deras verk kommer in spontant i undervisningen. Skulle det komma med integrerat i andra ämnen så kan det ju passa i historia. Men det kommer i så fall med på ett mer planerat sätt. Om man tycker att man får med de flesta moment genom att ha bredd på undervisningen så är det inte tillräckligt. Man ska inte få med ”de flesta”, man är skyldig att få med allt.

5.3 Bildundervisningens problem

Som Skoglund (1993) skriver kan man inte vara bra på allt bara för att man är lärare. Jag tror att en lösning kan vara att lärarna på skolan delar upp arbetet mellan sig så att alla kan göra det de är bäst på. Är det inte möjligt att dela upp ämnena mellan sig på skolan så kan man trösta sig med att Barnes (1994) inte tycker att man behöver vara någon expert för att klara av att bedriva bra bildundervisning. Om man vågar kan man vinna!

Lärare klagar generellt över att resurserna är för dåliga så att de inte får möjlighet att bedriva bra undervisning. Men det är då det börjar. Det är då man kan vara kreativ och börja tänka. Var kreativ och lös problemet utan dyra köpta material. Använd fantasin, naturen, pappersåtervinningen. Det finns oändliga möjligheter för den som vill! ”Billigt material har en frigörande effekt, en hjälp att våga”. (Skoglund, 1990 s. 22) Det finns mycket billigt material så man kan slösa, experimentera, kasta och börja om igen.

Undervisning krävs om barnen ska nå ett nytt stadium i sin utveckling inom bildskapande. Lev S Vygotskij (1930) skriver att allt eftersom barnet växer brukar det uppträda ett kyligare förhållande till ritandet. Detta minskande intresse beror på att de övergår till ett högre utvecklingsstadium och endast de barn som är särskilt begåvade eller de som har konstnärliga

förebilder hemma uppnår det här stadiet. Teckningsundervisning i skolan ger också barnen möjlighet att nå detta utvecklingsstadium. (Vygotskij, 1930) Bildskapandet på fritids ger också barnen den här möjligheten till utveckling.

Howard Gardner¹ kallar den ålder då barnen tecknar som mest mycket passande för guldåldern. (Wetterholm, 1992) Elisabeth Skoglund citerar Loriz Melaguzzi²; ”Barn är guldgruvor, det är vår uppgift att få guldet att glimma” (Skoglund, 1990, s. 12) Skoglund. Själv skriver hon; ”Alla barn är kreativa, om de får chansen och stimulansen från sin omgivning” och ”Alla barn kan bli skapande vuxna om de får möjlighet att utvecklas till det.” (Skoglund, 1990, s. 8)

Det är lärarna som har ansvaret för att ge eleverna den möjligheten. De lärare som inte bryr sig om bildämnet i skolan bromsar barnens utveckling. Inte bara det konstnärliga skapandet utan också viktiga förmågor som att förstå och tolka bilder. Bildundervisningen i skolan handlar inte bara om att producera bilder. Det handlar lika mycket om att förstå bilder i samhället.

Karlsson och Lövgren (2001) menar att bildämnets framtid är spännande och intressant eftersom bilder får allt större betydelse i samhället. De skriver att undervisningen i bild måste målinriktas för att eleverna ska kunna möta de krav som kommer att ställas på dem. De har en övertygelse om att barnens kapacitet är större än vad som förekommer i skolan. De menar att man kan höja ribban flera pinnhål genom att lägga ner mer energi på att planera och organisera bildundervisningen. (Karlsson & Lövgren, 2001)

Bildundervisningen måste alltså målinriktas. Men vad sägs om att börja med de mål som finns i kursplanen?

5.4 Ett syfte med bilduppgifterna

I kapitlet ”strategier för undervisning” beskriver jag beskriver tre strategier för undervisning. Barnes (1994) tycker inte lärarna lägger ner tillräckligt mycket energi när de arbetar på dessa sätt. Ett exempel kan vara att använda sig av färdigtryckta mönsterark som barnen ska färglägga. Barnes menar att sådan undervisning inte är särskilt krävande. Lärarna i min undersökning menar att de kunde arbeta på detta sätt Barnes beskrev, och att det hade ett syfte. Ingen av de intervjuade lärarna använder bild som rolig sysselsättning eller använder mallar för att göra det lätt för sig. De lärare som jag har intervjuat, som använder sig av

¹ Howard Gardner är mannen bakom teorin om de multipla intelligenserna

² Loriz Melaguzzi är teoretikern bakom verksamheten i Reggio Emilia

färdigtryckta ark motiverar varför de använder dem. Lärarna säger att barnen utvecklas när de ska färglägga rutorna på mönsterarket. Barnen tränar motorik, flitighet, noggrannhet och koncentration. Ola använder mönsterark eftersom han tycker det ger effekt på de barn som inte är motiverade och som ofta ritar några streck på papperet och sedan är klara. Det lär dem att det blir fint om man läger ner lite möda på sin bild.

Precis som Barnes (1994) skriver förekommer det i många klassrum. Men om läraren kan motivera varför uppgifterna görs så tror jag att de kan fylla en funktion. Det är ju en förutsättning att lärarna låter eleverna göra annat skapande arbete också. Ingen av de lärare jag intervjuat arbetar på endast ett sätt. De plockar russin och använder sig av olika metoder i olika sammanhang.

6 Att undersöka vidare

Jag har lärt mig mycket under arbetets gång och jag är ännu mer intresserad nu än tidigare.

Frågor att diskutera och undersöka vidare kan vara:

Varför deltar lärare med sina elever i teckningstävlingar?

Varför är det oftast bilden som är ett redskap för andra ämnen och inte tvärtom?

Något annat intressant vore att göra om samma undersökning igen, med lärare som arbetar med äldre barn. De lärare som deltagit i min undersökning arbetar med barn på låg och mellanstadiet. Den kritiska åldern då barnens intresse för teckning minskar infaller mellan 10-15 års ålder. (Vygotskij 1995) Det tuffa arbetet med bildundervisningen börjar då eleverna övergår till högstadiet. Ola tycker bild är tacksamt att ha med små barn eftersom det för det mesta är naturligt och spontant för dem. Man behöver inte ”lära dem” som han uttryckte det. Och det är kanske så att de flesta barn på låg och mellanstadiet är mer frimodiga i sitt skapande än elever på högstadiet. Kanske skulle urvalet av respondenter sett annorlunda ut så att jag hade fått med några lärare som arbetar på högstadiet i min undersökning. Det hade givit undersökningen mer tyngd eftersom det är där problematiken med bildundervisningen ofta finns.

Litteratur

- Barnes, R. (1994). *Lära barn skapa*. Lund: Studentlitteratur
- Bendroth Karlsson, M. (1998). *Bildskapande i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson Lööf, M (1987) *Bildarbete bland barn*. Stockholm: Utbildningsförlaget
- Karlsson, S-G. & Lövgren, S. (2001). *Bilder i skolan*. Lund: Studentlitteratur
- Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Malmström Ahlner, E. (1991). *Är barns bilder ett språk?* Malmö: Carlssons bokförlag
- Nilsson, J. (1997). *Tematisk undervisning*. Lund: Studentlitteratur
- Read, H. (1950). *Uppfostran genom konsten*. Stockholm, Natur och Kultur
- Skoglund, E. (1990). *Lusten att skapa*. Stockholm: Berghs förlag AB
- Skoglund, E. (1993). *Leken och Konsten*. Stockholm: Berghs förlag AB
- Skolverket (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94*
- Skolverket (www.skolverket.se hämtat 2006-10-12). *Kursplaner i ämnet bild för grundskolan*
- Trost, J. (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Vygotskij, Lev S. (1930). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB
- Wetterholm, H. (1992). *Det synliga språket*. Stockholm: Runa Förlag AB

Intervjufrågor till lärarna

1. Vad känner du för bilden?
2. På vilket sätt undervisar du i bild?
3. Hur ser en bildlektion ut?
4. När arbetar eleverna med bild?
5. Hur mycket utgår du från kursplanen i bild när du planerar undervisningen?
6. Tror du eleverna uppnår kursplanens mål?
7. Vad gör du under tiden som eleverna skapar?
8. Skapar eleverna alltid själva när ni har bild?
9. Undervisar du teoretiskt i bild?
10. Vad gör ni oftast när ni har bild?
11. Har eleverna Ritböcker? Vilket syfte har de?
12. Vilka material använder ni?
13. Har du något syfte eller mål med bilduppgifterna?
14. Deltar ni i teckningstävlingar?
15. Vad hängs på väggen?

Frågor till fritidspedagogen

1. Tycker du att du som fritidspedagog har något ansvar för barnens utveckling inom bildskapande?
2. Hur arbetar du med bild på Fritids?
3. Utgår du från kursplanen i bild när du planerar bilduppgifter?